

8 група П. С. (Fe, Ru, Os)

проф. В'юник І. М.

Хімічний факультет
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра неорганічної хімії

Електронна будова атомів

- Восьма група П. С. — група заліза (Fe, Ru, Os) — містить d – елементи.
- У атомів цієї групи передостанні електронні оболонки незакінчені. Кожний із атомів у своєму періоді є першим із d – елементів, у якого починається заповнення d – орбіталей по другому електрону. Отже елементи групи заліза — родоначальники других підсімейств d – елементів.
- У зв'язку з провалом одного s – електрона у Ru число d – електронів на 1 більше, чим у Fe і Os.
- Електронні конфігурації елементів: Fe, Os — $(n - 1)d^6 ns^2$,
Ru — $(n - 1)d^7 ns^1$

Електронна будова атомів

- Для елементів 8-ої групи характерне d -стиснення, а для Os — ще і ефект лантанового стиснення, що природньо відбивається на властивостях

	Fe	Ru	Os
$r_{\text{ат}}, \text{Å}$	1.26	1.34	1.35
$I_1, \text{ев}$	7.87	7.38	8.7
в земній корі % мол.	2	$9 \cdot 10^{-7}$	$5 \cdot 10^{-7}$

- Для Fe найбільш характерні ступені окиснення +2, +3. Відомі також сполуки Fe у ступені окиснення: -2, 0, +4, +6. Найбільш стійкі сполуки Ru(+4), Os(+8). Крім того, відомі сполуки Ru (+2, +3, +4, +6, +7, +8), Os (+2, +3, +4, +5, +6, +8).

Електронна будова атомів

- Ступені окиснення та просторова конфігурація комплексів елементів групи Fe

-2	$(n-1)d^8ns^2$	КЧ = 4	$[\text{Fe}(\text{CO})_4]^{2-}$ — тетраедр
0	$(n-1)d^6ns^2$	КЧ = 5	$\text{E}(\text{CO})_5$, $\text{Fe}(\text{PF}_3)_5$ — тригональна біпіраміда
+2	$(n-1)d^6$	КЧ = 4	$[\text{FeCl}_4]^{2-}$ — тетраедр
		КЧ = 6	$\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6^{2+}$, $\text{E}(\text{NH}_3)_6^{2+}$ — окт., $\text{E}(\text{CN})_6^{4-}$, FeCl_2
+3	$(n-1)d^5$	КЧ = 4	FeCl_4^- , $\text{Fe}_3\text{O}_4(\text{Fe}^{3+})$
		КЧ = 6	$\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6^{3+}$, $\text{E}(\text{NH}_3)_6^{3+}$, $\text{E}(\text{CN})_6^{3-}$, FeCl_3
+4	$(n-1)d^4$	КЧ = 6	RuCl_6^{2-} , OsCl_6^{2-} , RuO_2
+6	$(n-1)d^2$	КЧ = 4	FeO_4^{2-} , RuO_4^{2-}
		КЧ = 6	RuF_6 , OsF_6
+8	d^0	КЧ = 4	RuO_4 , OsO_4 , $[\text{OsO}_3\text{N}]^-$
		КЧ = 6	$[\text{OsO}_3\text{F}_3]^-$, $[\text{OsO}_4(\text{OH})_2]^{2-}$

Фізичні властивості простих речовин

- Прості речовини: Fe, Ru — білі, Os — олов'яно-білий метали. Вони є тугоплавкими, важкі. Os — самий важкий метал, дуже твердий і піддається розтиранню в порошок.
- В ряду Fe — Ru — Os зростає внесок від ковалентного зв'язку (за рахунок $3d$ -, $4d$ - і $5d$ - електронів). Це помітно відбивається на збільшенні $\Delta H_{\text{возг}}$, $T_{\text{пл.}}$, $T_{\text{кип.}}$.

	Fe	Ru	Os
$d, \text{г/см}^3$	7.9	12.4	22.5
$T_{\text{пл.}}, ^\circ\text{C}$	1536	2250	3000
$T_{\text{кип.}}, ^\circ\text{C}$	2770	4100	5000
$\Delta H_{\text{возг}}, \text{кДж/моль}$	418	603	670

Фізичні властивості простих речовин

- Чисте Fe — доволі м'який метал, трохи твердіший Al, значно легше Au та Ag.
- Має 4-и модифікації: α -, β -, γ -, δ - Fe. До 770°C стійка α - модифікація (ОЦКГ) — має феромагнітні властивості. При 770°C $\alpha\text{-Fe} \xrightarrow{770^\circ} \beta\text{-Fe}$
- При цьому зникають феромагнітні властивості і залізо стає парамагнітним, при цьому кристалічна структура суттєво не змінюється (ОЦКГ).
 $\beta\text{-Fe} \xrightarrow{910^\circ} \gamma\text{-Fe}$ (ОЦКГ $\rightarrow$ ГЦКГ), парамагнетизм зберігається
 $\gamma\text{-Fe} \xrightarrow{1390^\circ} \delta\text{-Fe}$ (ОЦКГ до $T_{\text{пл}}$. стійка).
- Ru і Os — мають гексагональну кристалічну ґратку, більш тугоплавкі.

Поширення у природі

- Поширення у природі. У Fe — 4 стабільних ізотопа, у Ru — 7, Os — 7.
- Залізо — один із найбільш розповсюджених у земній корі елементів. Міститься у ґрунті, мінералах, гемоглобіні, хлорофілі, на Сатурні, на Сонці і т. інше (метеорити). На Землі утворює потужні родовища залізних руд.
- Серед головних мінералів Fe: гідрогетит — $\text{HFeO}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$, магнітний залізняк — Fe_3O_4 , червоний залізняк — Fe_2O_3 , сидерит — FeCO_3 .

Залізо міститься в силікатах та алюмосилікатах, в природній воді. Подекуди зустрічається самородне Fe (космічного і земного походження). Пірит — FeS_2 (залізний колчедан), титанистий залізняк — FeTiO_3 .

Поширення у природі

- Ru та Os супутні платиновим металам. Ru відкритий в 1844 р. казанським хіміком Клаусом, названий на честь Росії.
- В природі зустрічаються самородні сплави IrOs_2 — IrOs_4 , Ru_2S_3 .

Хімічні властивості простих речовин

- Хімічні властивості простих речовин. Fe — метал середньої хімічної активності.

При окисненні його слабкими окисниками перетворюється в сполуки Fe^{2+} , сильними — Fe^{3+} . Ці два стани окиснення є найбільш стійкими.

- У відсутності вологи за звичайних умов Fe пасивується, але у вологому повітрі легко окиснюється і покривається іржою $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$.

- При нагріванні Fe взаємодіє майже з усіма неметалами, особливо у мілкороздрібненому стані.

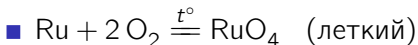
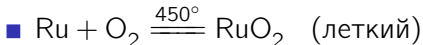
При цьому в залежності від умов і від активності неметалу утворює тверді розчини (з C, Si, N, B, P, H), металоподібні сполуки (Fe_3C , Fe_3Si , Fe_3P , Fe_4N , Fe_2N) або солеподібні сполуки (FeF_3 , FeCl_3 , FeS).

Хімічні властивості простих речовин

- Крім аналогії з Ru і Os по групі Fe має багато подібного і з Co та Ni (аналогія по періоду).
- При високих температурах залізо згоряє
$$3\text{Fe} + 2\text{O}_2 \xrightarrow{t^\circ} \text{Fe}_3\text{O}_4$$
- $\text{Fe} + \text{Hal}_2 = \text{FeHal}_2(\text{FeHal}_3)$ FeI_3 не утворюється
- $\text{Fe} + \text{S} = \text{FeS}$
- FeH , FeH_2 , FeH_3 , FeH_6
- Пірофорне залізо.

Хімічні властивості простих речовин

- Ru і Os хімічно малоактивні метали. За звичайних умов на компактні метали не діють навіть активні неметали. Однак мілкороздрібнений Os окиснюється киснем:

- Відношення до кислот: Fe ($E^0 = -0.44$ в) легко взаємодіє з розбавленими кислотами, утворюючи похідні Fe(II): $\text{Fe} + \text{H}_2\text{SO}_4 = \text{FeSO}_4 + \text{H}_2 \uparrow$

- Концентровану H_2SO_4 перевозять в залізних (стальних) цистернах. В конц. HNO_3 та H_2SO_4 Fe пасивується, з розбавленою HNO_3 в залежності від концентрації утворюються різні продукти її відновлення (NH_3 , N_2 , N_2O , NO , NO_2).

Хімічні властивості простих речовин

- Fe за звичайних умов не взаємодіє з лугами.
- Мілкороздрібнений Os окиснюється HNO_3 до OsO_4 :
$$\text{Os} + 8 \text{HNO}_3 = \text{OsO}_4 + 8 \text{NO}_2 + 4 \text{H}_2\text{O}$$
- $3 \text{Ru} + 6 \text{HCl} + 2 \text{HNO}_3 = 3 \text{RuCl}_2 + 2 \text{NO} + 4 \text{H}_2\text{O}$
- Усі три метали окиснюються при сплавленні з $\text{KClO} + \text{NaOH}$
$$\text{E} + 3 \text{KClO} + 2 \text{NaOH} \xrightarrow{\text{спл.}} \text{Na}_2\text{EO}_4 + 3 \text{KCl} + \text{H}_2\text{O}$$

Застосування

- Застосування: Завдяки високій твердості та корозійній стійкості Os і його сплави з Ru та Ir застосовуються для виготовлення відповідальних деталей точних вимірювальних приладів, наконечників пер авторучок і т. інше.
- Os і Ru — високотемпературні каталізатори процесів гідрогенізації, синтезу NH_3 , Ru при синтезі вуглеводнів з довгими ланцюгами.

Сполуки (сплави) з металічним зв'язком

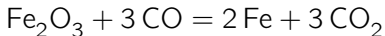
- Сполуки Fe, Ru, Os з металічним зв'язком.
Подібно до інших d - елементів Fe утворює з малоактивними неметалами сполуки металічного типу: цементит — Fe_3C , аустеніт — розчин C в γ — Fe, ферит — розчин C в α — Fe, евтектичні суміші Fe з C, цементита з аустенітом, Fe з цементитом і інше.
- В залежності від умов кристалізації і складу розтопу Fe—C структура та співвідношення компонентів суттєво змінюються, а отже, змінюються і фізико-хімічні властивості сплавів.
- Сталі до 2% C, чавун від 2 — 4% C, м'яка сталь (м'яке залізо) < 0.3% C.

Сполуки (сплави) з металічним зв'язком

- На властивості сталей великий вплив оказує термічна обробка, яка викликає вторинні зміни у співвідношенні сполук та структурі сплавів.
- При повільному охолодженні (отпуск) сталі аустеніт $\rightarrow$ цементит та ферит і сталь стає м'якою. При швидкому ж охолодженні (закалка) аустеніт $\rightarrow$ мартенсит (пересичений твердий розчин C в $\alpha - \text{Fe}$), сталь при цьому набуває великої твердості та деякої крихкості.
- Фізико-хімічні властивості залізовуглецевистих сплавів змінюються ще сильніше при додаванні легуючих компонентів (Cr, Mn, Ni, Co, Ti, W, Mo, Cu, Bi, V, Zr і інші).
- Ru в термопарах, сплави Os з W — виготовлення ниток для ламп накаливання.

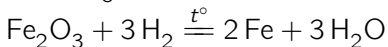
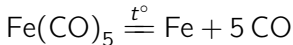
Способи добування Fe, Ru, Os

- Способи виділення у чистому вигляді: Чавун, як відомо, одержують при відновленні залізних руд в доменних печах. Сумарно процес можна представити слідуючим чином:

- Послідуючою переробкою чавуну одержують сталь та технічне Fe. Переробка чавуну в сталь зводиться до вилучення надлишкового С та шкідливих домішок (S, P) шляхом їх окиснення (випалювання) при плавці (топленні).

- Fe в чистому вигляді одержують електролізом його солей, термічним розкладанням ряду сполук:

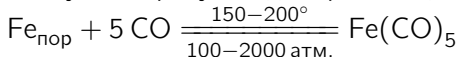
Способи добування Fe, Ru, Os

- $2 \text{RuCl}_3 + 3 \text{Zn} = 3 \text{ZnCl}_2 + 2 \text{Ru}$, $2 \text{RuCl}_3 + \text{Zn} = 2 \text{RuCl}_2 + \text{ZnCl}_2$
- $\text{OsO}_2 + \text{H}_2 + \text{CO}_2 = \text{Os} + 2 \text{H}_2\text{O} + \text{CO}_2 \uparrow$
- В техніці Ru та Os вилучають із Pt руд слідуючим чином: Pt-руду оброблюють ($3 \text{HCl} + \text{HNO}_3$), в осаді залишаються Os, Ir та Ru.

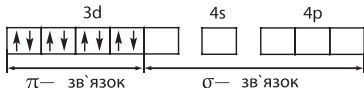
Os видаляють сплавленням з Zn, прокалюванням з BaO_2 та вилуговуванням водою. Залишок містить Ir та Ru. Його прожарюють з KOH і KNO_3 . При цьому утворюється розчинний у H_2O K_2RuO_4 . Останній відновлюють Zn.

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (0)

- Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (0). Подібно до елементів груп Mn та Cr елементи 8-ої групи утворюють сполуки за рахунок донорно-акцепторної взаємодії:

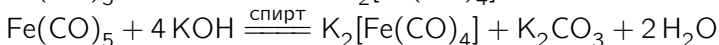
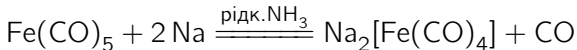
- $\text{E}(\text{CO})_5$ — леткі низькоплавкі безбарвні рідини. Молекули мають форму тригональної біпіраміди (dsp^3 — гібридизація). Розчинні в бензолі, етері, нерозчинні у H_2O .

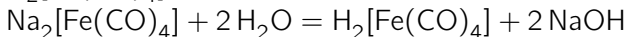
- $\text{Fe}(\text{CO})_5 \xrightleftharpoons{230-330^\circ} \text{Fe}_{\text{чист. пор.}} + 5 \text{CO}$

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (0)

- Карбоніли Me можуть окиснюватися та відновлюватися, частково або повністю зберігаючи CO — групи:

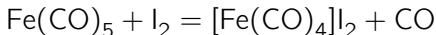

- $\text{M}_2[\text{Fe}(\text{CO})_4]$ — солі, піддаються гідролізові, утворюючи $\text{H}_2[\text{Fe}(\text{CO})_4]$:

- Одержано $\text{H}_2[\text{Ru}(\text{CO})_4]$ і $\text{H}_2[\text{Os}(\text{CO})_4]$.

- При обережному окисненні $\text{Fe}(\text{CO})_5$ галогенами одна група CO заміщується 2-а атомами галогена:

- Для Fe(0), Ru(0), Os(0) відомі також нітрозили типу $\text{E}(\text{NO})_4$, нітрозил-карбоніли $\text{E}(\text{CO})_2(\text{NO})_2$.

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+2)

- Сполуки елементів 8-ої групи (+2). В найбільшій мірі цей ступінь окиснення характерний для Fe, КЧ = 6, октаедр.
- Відомі сполуки: FeO, FeF₂, FeCl₂, [Fe(H₂O)₆]²⁺, FeF₆⁴⁻, [Fe(CN)₆]⁴⁻, КЧ = 4 (рідше): FeCl₄²⁻, [Fe(CNS)₄]²⁻.
- У водних розчинах утворюються катіонні аквакомплекси [Fe(H₂O)₆]²⁺ — блідо-зеленого кольору. Вони утворюються при розчиненні у H₂O солей Fe²⁺ або при взаємодії FeO, Fe(OH)₂, FeS, FeCO₃ з кислотами.
- Fe²⁺ утворює солі майже з усіма аніонами. При кристалізації із водних розчинів утворюються кристалогідрати Fe(ClO₄)₂ · 6 H₂O, Fe(NO₃)₂ · 6 H₂O, FeSO₄ · 7 H₂O, FeBr₂ · 6 H₂O, (NH₄)₂Fe(SO₄)₂ · 6 H₂O (сіль Мора).

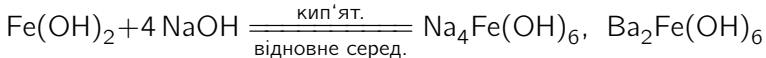
Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+2)

- $\text{Fe}^{3+} + \bar{e} = \text{Fe}^{2+}$ ($E^0 = 0.76$ в)
- У кислому середовищі Fe^{2+} може окиснюватися навіть O_2 :
 $4\text{Fe}^{2+} + \text{O}_2 + 4\text{H}^+ = 4\text{Fe}^{3+} + 2\text{H}_2\text{O}$ ($E^0 = 0.46$ в)
- У присутності вологи поступово окиснюються O_2 повітря тверді FeCO_3 , FeS :
 $4\text{FeS} + \text{O}_2 + 10\text{H}_2\text{O} = 4\text{Fe}(\text{OH})_3 \downarrow + 4\text{H}_2\text{S} \uparrow$
- Особливо легко протікає окиснення у лужному середовищі:
 $4\text{Fe}(\text{OH})_2 + \text{O}_2 + 2\text{H}_2\text{O} = 4\text{Fe}(\text{OH})_3 \downarrow_{\text{бур.}}$
- Для кількісного визначення Fe^{2+} використовують реакцію:
 $5\text{Fe}^{2+} + \text{MnO}_4^- + 8\text{H}^+ = 5\text{Fe}^{3+} + \text{Mn}^{2+} + 4\text{H}_2\text{O}$

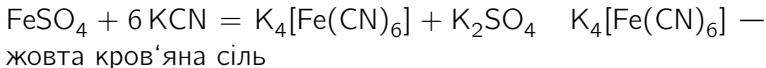
Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+2)

- Серед катіонних комплексів одержані амінокомплекси $[\text{Fe}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$, які стійкі лише у твердому стані та в концентрованих розчинах. Вони легко розкладаються водою:
$$[\text{Fe}(\text{NH}_3)_6]\text{Cl}_2 + 2 \text{H}_2\text{O} = \text{Fe}(\text{OH})_2 \downarrow + 2 \text{NH}_4\text{Cl} + 4 \text{NH}_3$$

- Малостійкими є аніоннокомплекси ферати (II), які нагадують подвійні солі (M_2FeCl_4 , $\text{M}_2\text{Fe}(\text{CNS})_4$)

- Найбільш стійкі і легко утворюються $[\text{Fe}(\text{CN})_6]^{4-}$ ($K_{\text{ст.}} = 2.5 \cdot 10^{35}$).

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+2)

- $K_4[Fe(CN)_6] + 4 HCl = H_4[Fe(CN)_6] + 4 KCl$
- $H_4[Fe(CN)_6]$ — білий кристалічний порошок, добре розчиняється у воді. Це сильна залізосинеродиста кислота.
- Найважливіше застосування має $K_4[Fe(CN)_6] \cdot 3 H_2O$. Вона використовується в аналітичній хімії для визначення Fe^{3+} :

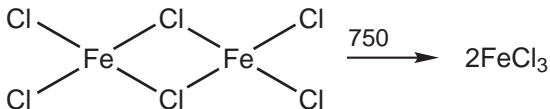

- Серед сполук Ru(II) та Os(II) найбільш стійкі $M_4[E(CN)_6]$

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+3)

Бінарні сполуки

- Сполуки Fe, Ru, Os (+3). КЧ = 6, 4. Утворює аквокомплекси $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$
- При розчиненні FeCl_3 в неполярних розчинниках (CS_2 , CCl_4 і т. інше) або при сублимації утворюються димери

Має пошарову структуру, шари складені із $[\text{FeCl}_6]$

- FeF_3 має координаційну ґратку типу ReO_3 , важкоплавкий, у воді не розчиняється, хімічно неактивний.

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+3)

Бінарні сполуки

- Оксид Fe_2O_3 існує у вигляді 3-х модифікацій за структурою подібні до Al_2O_3 .
- $\text{Fe}(\text{OH})_3$, одержаний за обмінними реакціями, має змінний склад $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$. При його зневодненні утворюються олові та оксоллові високомолекулярні сполуки $(\text{FeOOH})_n$ і нарешті Fe_2O_3 .

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+3)

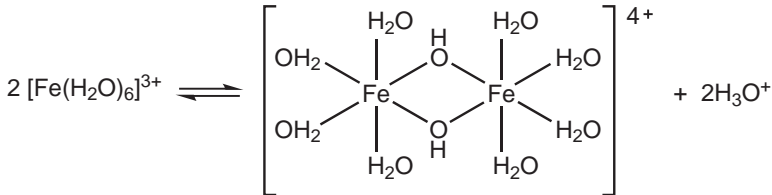
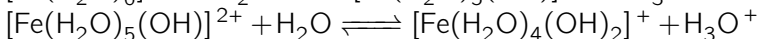
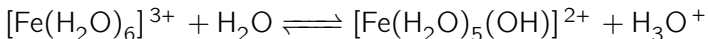
Катіонні та аніонні комплекси

- Fe_2O_3 і $\text{Fe}(\text{OH})_3$ розчиняються в кислотах з утворенням $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$.
- Із кислих розчинів солі кристалізуються у вигляді кристалогідратів зі змінною кількістю молекул H_2O : $\text{FeCl}_3 \cdot 6 \text{H}_2\text{O}$, $\text{Fe}(\text{ClO}_4)_3 \cdot 10 \text{H}_2\text{O}$, $\text{Fe}(\text{NO}_3)_3 \cdot 9 \text{H}_2\text{O}$, $\text{MFe}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12 \text{H}_2\text{O}$.

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+3)

Катіонні та аніонні комплекси

- У нейтральних розчинах сполуки Fe(III) помітно гідролізуються; при цьому забарвлення розчинів стає жовтокоричневим:

- У підсумку випаде осад $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ червоно-коричневого кольору.

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+3)

Катіонні та аніонні комплекси

- Аміакати $[\text{Fe}(\text{NH}_3)_6]^{3+}$ менш стійкі, ніж $[\text{Fe}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$. Вони повністю розкладаються водою.
- Аніонні комплекси Fe^{3+}
 $\text{Fe}(\text{OH})_3 + 3 \text{NaOH} = \text{Na}_3[\text{Fe}(\text{OH})_6]$
 $\text{Fe}_2\text{O}_3 + \text{Na}_2\text{CO}_3(2 \text{NaOH}) \xrightarrow{\text{спл.}} 2 \text{NaFeO}_2 + \text{CO}_2(\text{H}_2\text{O})$ (ферити, оксоферати(III))
- Оксо- та гідроксоферати (III) s- елементів I групи розрушуються H_2O .
- Fe_3O_4 ($\text{Fe}^{+2} \text{Fe}^{+3}(\text{FeO}_2)_2$), $\text{FeO} \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3$ — магнетит, змішаний оксид. Магнетит та ферити — феромагнітні, застосовуються в електротехніці (магнітні звукові стрічки). Ферати (III): M_3FeF_6 , MFeCl_4 , $\text{M}_3\text{Fe}(\text{CNS})_6$, $\text{K}_3[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ і т. інше.

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+3)

Катіонні та аніонні комплекси

- $K_3[Fe(CN)_6]$ — червона кров'яна сіль ($[Fe(CN)_6]^{3-}$)
($K_{ст.} = 10^{44}$).
- $FeCl_2 + K_3[Fe(CN)_6] = KFe[Fe(CN)_6] \downarrow + 2KCl$
турнбулева синь,
інтенсивно синій колір
- $\left. \begin{array}{l} K\overset{+2}{Fe}[\overset{+3}{Fe}(CN)_6] \\ K\overset{+3}{Fe}[\overset{+2}{Fe}(CN)_6] \end{array} \right\} \text{мають однакову кубічну ґратку } \overset{+2}{Fe}-CN, \overset{+3}{Fe}-NC$

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+3)

- $\text{Fe}(\text{CN})_3$ — не відомий
- Сполуки Fe^{3+} — окисники. Найбільш сильно окисна здатність проявляється у $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ в кислому середовищі, а для $[\text{Fe}(\text{CN})_6]^{3-}$ в лужному.
$$2[\text{Fe}(\text{CN})_6]^{3-} + \text{H}_2\text{O}_2 + 2\text{OH}^- = 2[\text{Fe}(\text{CN})_6]^{4-} + \text{O}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$$
$$2\text{Fe}^{3+} + 3\text{H}_2\text{S} = 2\text{FeS} + 6\text{H}^+ + \text{S}\downarrow$$
- $\text{FeI}_3(\text{Fe}(\text{CN})_3)$ внаслідок сильної окиснювальної дії Fe^{3+} — нестійкі
- $2\text{FeCl}_3 + 6\text{KI} = 2\text{FeI}_2 + \text{I}_2 + 6\text{KCl}$
- Найбільш стійкими сполуками Ru(III) і Os(III) є $\text{M}_3[\text{E}(\text{CN})_6]$, $\text{M}_3[\text{ECl}_6]$

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+4)

- Сполуки елементів 8-ої групи (+4): Ступінь окиснення (+4) найбільш характерний для Ru і Os.
- Найважливіші сполуки цих елементів: OsO_2 , RuO_2 , RuHal_4 , OsHal_4 , M_2EX_6 , M_2ECl_6 , $\text{M}_2[\text{ECl}_3\text{Br}_3]$, $\text{M}_2[\text{EBr}_6]$.
- Оксиди Ru (IV) і Os (IV) EO_2 — кислотні, у воді не розчиняються. Однак реагують з галогідними кислотами HHal
$$\text{EO}_2 + 6 \text{HCl} = \text{H}_2[\text{ECl}_6] + 2 \text{H}_2\text{O}$$
$$3 \text{EF}_4 + 2 \text{H}_2\text{O} = \text{EO}_2 + 2 \text{H}_2[\text{EF}_6]$$

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+4)

Оксоферати

- Для заліза (IV) відомі оксоферати (IV) типу $MFeO_3$, M_2FeO_3 ,
 M_2FeO_4
- Оксоферати заліза (IV) стійкі за кімнатної температури та при відсутності вологи. Вони є сильними окисниками:
$$2 Na_2FeO_3 + 12 HCl_{(конц.)} = Cl_2 + 2 FeCl_3 + 4 NaCl + 6 H_2O$$
- За окисною здатністю нагадують Na_2TiO_3 .

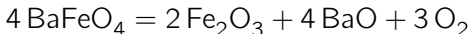

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+6)

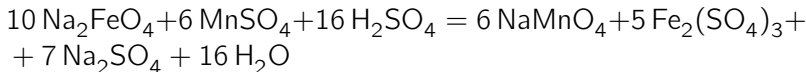
- Сполуки Fe, Ru, Os (+6): Ступінь окиснення (+6) для Ru та Fe проявляється в тетраедричних аніонах типу EO_4^{2-} , а для Os в октаедричних — $[\text{OsO}_2(\text{OH})_4]^{2-}$.
- Похідні FeO_4^{2-} , RuO_4^{2-} і $[\text{OsO}_2(\text{OH})_4]^{2-}$ утворюються при окисненні металів або відповідних сполук у сильнолужному середовищі:
$$\text{Fe}_2\text{O}_3 + 3\text{KNO}_3 + 4\text{KOH} \xrightarrow{\text{спл.}} 2\text{K}_2\text{FeO}_4 + 3\text{KNO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$$
$$\text{Os} + 3\text{KNO}_3 + 2\text{KOH} + \text{H}_2\text{O} = \text{K}_2[\text{OsO}_2(\text{OH})_4] + 3\text{KNO}_2$$
- Оксоферати (VI) — кристалічні речовини, ізоморфні оксохроматам та оксосульфатам і утворюють з ними тверді розчини. За розчинністю нагадують сульфати та хромати.
- Оксоферат Ca розчинний у воді, а BaFeO_4 та SrFeO_4 як і BaSO_4 (BaCrO_4) та SrSO_4 (SrCrO_4) нерозчинні у воді.

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+6)

- У водних розчинах та при невеликому нагріванні розкладаються з виділенням кисню:

- Ферати сильні окисники:

- Ферати окиснюють $\text{NH}_3 \longrightarrow \text{NO}_3^-$, $\text{Cr}^{3+} \longrightarrow \text{CrO}_4^{2-}$,
 $\text{AsO}_3^{3-} \longrightarrow \text{AsO}_4^{3-}$

- Оксорутенати (6) за окисною здатністю значно поступаються оксофератам (6), однак вони все-таки окиснюють HCl:

Сполуки Fe, Ru, Os у ступені окиснення (+6)

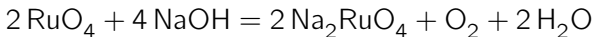
- Сполуки Os (VI) навпаки самі легко окиснюються до OsO_4 :
$$2 \text{K}_2[\text{OsO}_2(\text{OH})_4] + \text{O}_2 = 2 \text{OsO}_4 + 4 \text{KOH} + 2 \text{H}_2\text{O}$$
- H_2EO_4 та EO_3 не одержані.
- $2 \text{Na}_2\text{RuO}_4 + 2 \text{H}_2\text{SO}_4 = 2 \text{Na}_2\text{SO}_4 + 2 \text{RuO}_2 + \text{O}_2 + 2 \text{H}_2\text{O}$
- $\text{M}_2\text{EO}_2\text{Hal}_4$, $\text{M}_2[\text{Os}(\text{NHal}_5)]$, RuF_6 , OsF_6 — реакційно здатні $\rightarrow \text{F}_2$ + нижчі фториди

Сполуки Ru та Os у ступені окиснення (+8)

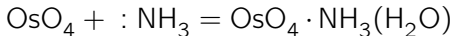
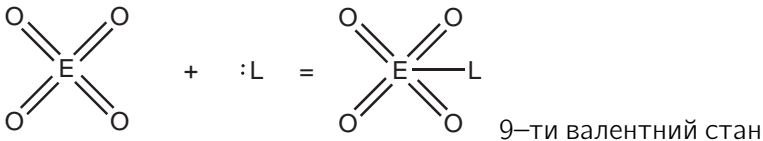
- Сполуки елементів групи Fe (+8): Одержують окисненням:
 $\text{Na}_2\text{RuO}_4 + \text{Cl}_2 = \text{RuO}_4 + 2 \text{NaCl}$
- OsO_4 легко утворюється при окисненні осмію або його сполук O_2 , HNO_3 і іншими окисниками, помірно розчинний у H_2O , але сполук з нею не утворює.
- З основними сполуками OsO_4 проявляє кислотні властивості, утворюючи при взаємодії з ними осмати (VIII) типу $\text{M}_2[\text{OsO}_4(\text{OH})_2]$ (з лугами), з фторидами лужних металів $\text{M}_2[\text{OsO}_4\text{F}_2]$
 $\text{OsO}_4 + 2 \text{KOH} = \text{K}_2[\text{OsO}_4(\text{OH})_2]$ жовто-кор. колір
 $\text{OsO}_4 + 2 \text{KF} = \text{K}_2[\text{OsO}_4\text{F}_2]$ червоно-кор. колір
 $\text{OsO}_4 + \text{KOH} + \text{NH}_3 = \text{K}[\text{OsO}_3\text{N}] + 2 \text{H}_2\text{O}$ жовті кристали

Сполуки Ru та Os у ступені окиснення (+8)

- Рутенати (VIII) нестійкі:

- EO_4 здатні приєднувати молекули-донори електронних пар:

- RuO_4 — сильний окисник, окиснює концентровану HCl , з спиртами вибухає, при нагріванні вибухає $\rightarrow \text{RuO}_2 + \text{O}_2$

Сполуки Ru та Os у ступені окиснення (+8)

- FeO_4 не одержано, через велику спорідненість до $\bar{e} \rightarrow \text{FeO}_4^{2-}$
- OsO_4 та RuO_4 — отруйні. OsO_4 — м'який окиснювач, каталізатор в органічній хімії.
- За запахом OsO_4 нагадує Cl_2 , а RuO_4 — озон.

Будова
○○○

Прості речовини
○○○○○○○○○○○○○○○

Сполуки
○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○